

2 семинардын темасы:

Жусуп Абдрахманов — Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн архитектору

1. Киришүү бөлүм

XX кылымдын 20–30-жылдарында Кыргызстандын тарыхында өзгөчө из калтырган, кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн пайдубалын түптөгөн инсан — **Жусуп Абдрахманов (1901–1938)**. Ал кыска өмүрүндө кыргыз элинин улуттук аң-сезимин ойготуп, саясий, экономикалык жана маданий негизде **жаңы улуттук мамлекетти куруу миссиясын** өз мойнуна алган. Ага өз мезгилинде анын төмөнкү сапаттары өбөлгө болгон:

1. Акылмандыгы, чечкиндүүлүгү, уюштуруу жөндөмдүүлүгү;

2. Кыргыз жаштарынан биринчи болуп Совет мамлекетинин Премьер-Министри В.И. Ленин менен жолугушуусу (1920 ж);

3. 1925 жылы Москвада РКП (б) БКнын уюштуруу бөлүмүндө жооптуу кызматкер болуп И.В. Сталин менен бирге иштешиши;

4. 1926-жылы Кыргыз Автономиялуу Советтик Социалисттик Республиканы түзүүгө түздөн-түз демилгече болуп, ал өзү түзгөн Кыргыз Республикасынын тунгуч Премьер-Министри болуп ак ниети менен алты жыл талбай эмгектенүүсү;

5. 1933 жылы элди ачарчылыктан сактап калышы, элдин эртеңки келечеги үчүн өзүнүн кара башын садага чабуусу;

6. Кыргызстанда улуттук адистерди даярдоону, улуттук маданиятты көтөрүүнүн демилгечиси болгондугу.

2. Маалымат (кыскача)

Жылдар

Окуялар

1919–1921-

жж.

Жаштар кыймылдарына катышып, революциялык ишке аралашкан.

Жылдар

Окуялар

- 1924–1926-жж.** Орто Азиянын улуттук-территориялык бөлүнүшү боюнча комиссияда иштеп, Кыргыз автономиясынын түзүлүшүнө салым кошкон.
- 1927–1933-жж.** Кыргыз АССР Эл Комиссарлар Кеңешинин Төрагасы (Премьер-министр деңгээли).
- 1933–1937-жж.** Эмгек, билим берүү, кадр маселелерине арналган саясат жүргүзгөн.
- 1938-ж.** Репрессия учурунда атылган. 1958-ж. акталган.

3. Негизги идеялары жана саясий көз карашы

Жусуп Абдрахманов өз мезгилинде **улуттук мамлекет куруунун концепциясын** иштеп чыккан. Анын негизги идеялары төмөнкүлөр:

1. **Кыргыз мамлекетин улуттук, бирок советтик формада куруу** — Кыргызстанды автономиялуу республикадан союздук республика деңгээлге чыгаруу.
2. **Өз элинин тилин, маданиятын, тарыхын сактоо** — улуттук аң-сезимди ойготуу аркылуу мамлекеттүүлүктү бекемдөө.
3. **Экономикалык өз алдынчалык** — айыл чарба, өнөр жай, билим берүү тармактарын улуттук кадрлар менен өнүктүрүү.
4. **Жергиликтүү элди башкарууга тартуу** — борбордон башкаруу менен жергиликтүү демилгелерди айкалыштыруу.
5. **Эл аралык биримдик жана гуманизм** — коңшу элдерге (мисалы, казак качкындарын сактап калуу демилгеси) жардам берүү аркылуу адамдык баалуулуктарды сактоо.

4. Негизги реформалар жана иш-аракеттери

Тармак

Иш-аракеттер жана жетишкендиктер

Мамлекеттүүлүк

1924–1926-жылдары Кыргыз автономиясынын түзүлүшүнө түздөн-түз катышкан; 1926-ж. Кыргыз АССР расмий түрдө түзүлгөн.

Тармак	Иш-аракеттер жана жетишкендиктер
Билим берүү жана кадр саясаты	Алгачкы улуттук мугалимдерди, агартуучуларды даярдоо программасын киргизген; улуттук мектептерди көбөйткөн.
Экономика	Айыл чарба жана мал чарбачылыкты мамлекеттик деңгээлде өнүктүрүү планын иштеп чыккан.
Маданият жана тил саясаты	Кыргыз тилин мамлекеттик деңгээлге чыгаруу аракетин көргөн; кыргыз маданиятын сактоого шарт түзгөн.
Адамдык жана эл аралык гуманизм	1931–1933-жылдары казак качкындарын кабыл алуу, азык-түлүк жана жайыт берүү чечимин кабыл алган.

5. Кейс үчүн негизги суроолор (талкуу үчүн)

1. Эмне үчүн Жусуп Абдрахмановду “Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн архитектору” деп аташат?
2. Анын мамлекет куруудагы негизги принциптери бүгүнкү күндө да актуалдуубу?
3. Борбордук бийлик менен улуттук өз алдынчалык ортосундагы тең салмакты ал кантип сактоого аракет кылган?
4. Эгер Жусуп Абдрахманов репрессияланбаса, Кыргызстанда кандай башкаруу системасы калыптаныш мүмкүн эле?
5. Азыркы Кыргызстандын мамлекет түзүү процессинде анын сабактары кандай колдонулушу мүмкүн?

6. Талкуу жана топтук иш үчүн тапшырма

Группалык тапшырма:

Магистранттар үч топко бөлүнөт:

Топ

Тапшырма

- 1- топ Абдрахмановдун мамлекеттик башкаруудагы идеяларын азыркы башкаруу системасы менен салыштырып, айырмачылыктарды аныктоо.
- 2- топ “Эл үчүн мамлекет” концепциясынын азыркы Кыргызстандагы маанисин мисалдар менен талдоо.

3- Абдрахмановдун ишмердүүлүгүнүн эл аралык жана гуманисттик маанисин (мисалы, топ казак качкындарын сактоо иши) этикалык жана саясий жактан баалоо.

7. Жыйынтык жана рефлексия

Жусуп Абдрахманов кыргыз элинин **улуттук мамлекет куруудагы саясий архитектору** болуп калды. Анын мамлекеттик көз карашы **элдик принциптерге, гуманизмге жана өз алдынча өнүгүүгө** негизделген. Ал “мамлекет эл үчүн кызмат кылууга тийиш” деген түшүнүктү саясатка айланткан.

8. Колдонулуучу материалдар

- Абдрахманов Ж. *“Избранные речи и документы”*, архивдик материалдар, Бишкек, 1999.
- Кыдыров Т. “Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн калыптанышы жана Жусуп Абдрахмановдун ролу”, Бишкек, 2011.
- Мамбетжанов А. “Жусуп Абдрахманов — улуттук лидер жана реформатор”, Бишкек, 2018.